

Олексій РОГОТЧЕНКО

*старший науковий співробітник ІПСМ НАМ України,
голова секції критики та мистецтвознавства КОНСХУ,
заслужений діяч мистецтв України,
кандидат мистецтвознавства, ст. наук. співроб.*

СПОМИН ПРО МИКОЛУ

Зараз вересень 2010-го. Зранку за вікном шелестить дощ. Не так, аби дратував, разом з тим уже і піднабрид. В такі хвилини пам'ять приходить на допомогу. Згадуються давно минулі події, обличчя, вчинки. Сьогодні я згадую Миколу Костюченко. В народі Кока для мене Кокір. Кокір це два слова в одному. Ко це він Кір це ми. Наше спите білим міцним по карбованцю двадцять дві і сонцедаром за руб тридцять з чимось покоління. Хто ж без гріха. Пили всі. Ми з Кокою курили цигарки «Новость» по 18 коп. і любили бітелсів. Ми знали напам'ять усі їх пісні і підсміювалися над Соловйом — Сашком Соловйовим і Керівником — Женею Кривенко — за те що ті любили Ролінгів. Я ще не кинув мотоспорт і картинг, Микола грав з гутрожитівськими пацанами у футбол у лісочку коло Російської. Ми були спортссссмени. Перше знайомство відбулося 40 років тому. У вересні 1970. Він уже був студентом першого курсу КДХІ мистецтвознавчої кафедри, а я лише наступного 1971-го приєднався до того майбутнього курсу, бо вчився на заочному відділенні. Просте знайомство одразу перейшло в дружбу. Саша Соловйов, Микола Костюченко, Женья Кривенко, Вітя Костур і я, Олексій Роготченко, — це була наша мистецтвознавча компанія. Мистецтвознавство наука жіноча. Є курси, де хлопців немає взагалі. На нашому було чотири: Вітя приходив до нас із старшого курсу, бо був там єдиним хлопцем. З нашої славної п'ятірки сьогодні в живих залишилося двоє — Саша і я. Нема Кокі, Жені Керівника, Віті Костура. Сумна статистика хлопчачого життя повоєнних років народження. Кокір був високою, фізично міцною красивою людиною. Він виріс в селі в родині сільських інтелігентів і відрізнявся від інших хлопців якоюсь панською вродою. Він був паничем, білою кісткою, але ніколи не підіймав цю тему. Наш курс майбутнього випуску 1975-го любили і хвалили усі. Ми не сварилися. У нас не було інтриг. Ніхто нікого ніколи не підставляв. Ми дружили з викладачами і дружили з худож-

никами, ми виїжджали на екскурсії, відвідували інші міста, ходили один до одного в гості і звичайно ж кайфували в музеях. Музей для мистецтвознавця — церква. Музей — це таїна, півтемрява у нижніх залах, запах, який важко описати, скрип паркету і шепіт відвідувачів. Це храм, куди не приходять чужі. Тут усе просякнuto інтелектом і наснагою майстрів, які залишили нам у спадок свої твори. Я дивуюсь, що нинішня молодь, навіть мистецтвознавча, так пасивно і байдуже ставиться до музеїв. Навіть попри те, що сьогодні інформаційне поле набагато ширше і є інтернет з його перевагами. Боронь боже, ані я, ані Кокір нікого за це не критикували. Багато пізніше, коли у нього вже смертельно хворого тодішній голова секції критики і мистецтвознавства відібрав майстерню на Андрієвському узвозі і віддав її позачергово іншому більш «гідному» мистецтвознавцю, ми сиділи у Дирекції виставок Спілки художників, де Микола працював, і згадували про наші відвідини музеїв Москви, Ленінграду, Риги, Вільнюсу і, звичайно ж, Києва. Початок сімдесятих — такий непростий в історії держави час. Пригніченість і заборона одних тем і дозвіл правильних виховували гідних бійців передового фронту української радянської культури, про що нам увесь час нагадували на численних лекціях з історії партії (звичайно ж, комуністичної), з історії робітничого руху, політекономії на комсомольських і загальних зборах. Ми з Кокою були онуками куркулів, але ніколи в голос про це не говорили. Де ми насправді відривалися у змаганнях з сили інтелекту, це у музеї. Коля, Саша і я (інколи до нас приєднувався Леонід Володимирович Владич) грали в таку гру. Хтось називав твір, а ми говорили, в якому музеї, на якій стіні він експонований. Ми всі знали на пам'ять експозиції київських та більшості ленінградських і московських музеїв. Микола знав більше од усіх. Далі була армія. Не служив лише Керівник, бо у нього було хворе серце. Микола, Саша і я восени 1975-го були призвані до лав. Моєю лавою стала піхота, Саніною — пожежна частина, а Кокір опинився в зоні суворого режиму у Стрижевці під Вінницею. Він, інтелектуал і жіночий улюбленець, гордість курсу і знавець прекрасного мистецтва світу, став охоронцем в'язнів. Ми писали одне одному листи і рахували дні до наказу. В мене досі зберігаються в архіві листи від Мар'яни, мами Миколи і Сані Соловійова. В одному з листів Кока написав, що уже кілька разів водив на побачення Параджанова. Чесно кажучи, настав шок. Це був яскравий дзвоник з дорослого життя. Микола перший з нашого гурту одружився із Светою. Реєстрація проходила у «шоколадному будиночку». Був увесь курс, і Саня

на сходах розбив келих із шампанським. Казали, що на щастя, а виявилось на погибель. Шлюб тривав недовго. На черзі з'явилася наступна Света і кілька років радбурівського ситого життя. Микола став відповідальним секретарем Спілки художників. За тих часів це доволі висока посада, яку ніколи не обіймала така молода людина. Я думаю, що це настав початок кінця. Тодішнє спілчанське керівництво, як і керівництво усєї держави, було сильно питущим. Усі проблеми вирішувалися через пляшку спочатку дорогого коньяку чи горілки, а закінчувалися звичайною «Московською» за три шістдесят дві. Період початку восьмидесятих знаменується мистецтвознавчою Миколиною активністю. Він часто друкується у Говді в «ОМ», пише вступні статті до каталогів спілчанських виставок, виступає на відкриттях виставок з головною оплачуваною доповіддю. Але не складається життя домашнє. Наступна трагедія і наступна дружина. З третьою красунею — Светою — він проживе достатньо довго. У них народиться прекрасне дитя, схоже на батька, а лікарі констатуватимуть, що здоров'я аж занадто сильно підірване. Важкий час виживання інтелігенції межі дев'яностих приведе Коку до мене в майстерню, де він навчиться робити філігранні обручки і сережки і продавати тиражі у художньому салоні на Леніна. Але і ця діяльність не принесе бажаного успіху. Він не міг бути ремісником, бо був філософом. Від лоску дорогих костюмів і парфумів керівного спілчанського періоду нічого не залишилося. Але ж він і не тужив за минулим. У філософсько-мистецтвознавчих розмовах він залишався обізнаним, бо читав багато складної літератури і передбачав наперед дуже багато з того, що врешті трапилось в образотворчому мистецтві держави і світу. Він помер у дуже холодний зимовий день. На цвинтар за місто поїхало чимало його друзів, і стали відбуватися дива. З'явилася веселка, над процесією завис у небі сокіл, а мороз став ще лютішим. Було сумно, і ніхто не говорив довгих промов.

Я часто проїжджаю Львівською трасою, де на узбіччі притаїлося сільське кладовище. Там з миром покоїться друг мій Кокір — Кока. Я махаю йому рукою, а він неодмінно з'являється у моїй уяві. Він завжди молодий і талановитий, і стоїть на порозі моєї багатонаціональної комуналки на Пушкінській 25, де ми жили із мамою Зоєю в одній кімнаті, в якій дуже часто подовгу жив і Микола, і з якої вишло у світ багато моїх святих і найкращих друзів.